

Леонід Мосендз. ВІДПЛАТА

Папа вмирав.

По всіх кутках віруючого світу, від Поліських боліт до Бразилійських лісів, мільйони віруючих молилися за здоров'я голови церкви. Тисячі духовних поминали його ім'я на богослуженнях, гриміли органи, курилися кадильниці, шепотіння молитов спліталось з акордами й ароматами в одну ораторію прохання.

А папа вмирав...

Для церкви був він лише володарем, намісником всевладних сил, непомильним і непохитним каменем віри, був церквою самою, був лише папою. Хто ж займе його місце, хто стане біля керми Божого корабля?

І ще більше ніж звичайно тремтіли шемрінням і шепотом Ватиканські переходи й ближче ніж звичайно нахилилися одна до одної голови князів церкви. Вони вже вирішили: папа вмер. Та людина, що носила папську тіяру, хоч догоряла, дотлівала, але борикалася. Людина ще жила.

А вічний закон вимагав виконання. Більше як на вісімдесят років відклав він відплату за мент народження. Далі вже не можна було чекати. І тіні закону стали вже тихенько на чатах по кутках кімнати, де в широкому кріслі біля вікна сидить жертва. Хвороба? Немає жодної! Але настала пора й прийшов час виконання присуду.

Вісімдесят шість років!

Старече тіло в білому одязі нерухомо спочиває в вигідному фотелі, пергамініві руки спокійно лежать на закутаних колінах, голова притулилася до високої спинки. Легкий вітрець боязко торкається решток білого волосся, що висмикнулося з-під кругленької шапчинки. Здається, що ціле оточення причаєсно схилилося перед виконанням закону, що ось-ось має здійснитися...

Не схилилася лише сама жертва. Папа скорився в ній давно, але людина не кориться. Примружений погляд безвіїх очей ще живо й гостро сягає кудись понад Вічне Місто, непіддайна воля зорить з нього й вузькі уста ще рухаються свідомістю думання. Бо папа ще мусить пережити свого кардинала камерлінґа...

Ось там, у тім далекім крилі палацу, також умирає столітній дід. Він мусить умерти першим.

Смерть трьох пап проголошував уже старий кардинал-камерлінг. Чола трьох владик торкався вже його молоточок. Вже тричі за свого життя проголошував ін у напружену тишу: „Папа помер...” Невже й у четверте?...

І папа побачив себе цим четвертим. Ні, ні – свого попередника на смертельному ложі. Мовчки стояли тоді кардинали й він серед них. Дивилися не на мерця – дивилися на камерлінга. Тричі торкнулася тоді камерлінгова рука тремтячим молоточком мертвого чола, тричі закликав помершого старечий голос. Але були непорушні вії й зістали безвладними уста покійника.

І смиренною байдужістю прозвучали слова камерлінга: „Папа помер”.

Всі голови на мент схилилися тоді перед урочистістю хвилі і зараз же всі обернулися до нього... Що мав тоді найбільше виглядів стати папою, що справді став ним... А тепер ось сам умирає, безсило чекаючи на молоточок камерлінга.

Лише камерлінг не дивився тоді на нього. Що камерлінгові до папської тіари? Старий є звичай і суворо заховується традиція: камерлінгів ніколи не обирають папою і призначення кардинала камерлінгом назавжди замикає для нього шлях до тіари, Петрового перстень і трону.

О, старий дід хитрий! Смерть трьох пап проголошував уже він. Хоче дочекатися ще й на четвертого. Хоче торкнутися своїм молоточком ще й його чола. Та ні! Він, папа, переживе-таки старого, мусить пережити, щоб самому ще призначити собі камерлінга. Беніто Каруччіо буде ним...

І уста папи ворухаються, беззвучно повторюючи це ім'я: Беніто, Беніто...

О, він знає, що кардинал Каруччіо хоче бути папою. Знають і хочуть це всі майже кардинали. Каруччіо має право. Багато зробив він для церкви і багато ще зробить... Але папою не буде...

Ні, Беніто папою не буде... Та ж це той Беніто, що давно... Коли це, власне, було? Ах, як же давно!.. Чи може це сталося вчора?...

І знов та знов пройшла душа по шляху спомину. Беніто тоді (ах як давно!) був відібрав від нього Сперанцу... То було... недавно.

Так, так. Після того пройшов довгий шлях навмисного забуття. Шлях творчого невпинного змагання до високої мети... Усе, здається, для того, щоб затерти і пам'ять про неї. Пам'ять послухно розгубила все: і коси Сперанци й її усмішку й ходу й усю, всю її. Лишилася лише пам'ять самої події, нагий факт образи й болю. Тривкою й свіжою, як і за тих перших днів (ах як давно!), залишилася пам'ять її імени! Беніто, все Беніто... І певність, непохитна певність, що він ще подивиться Бенітові в очі зором останньої перемоги.

Перемога не приходила.

Довго йшли вони по життєвій дорозі майже поруч, підносячись все вище й вище по її щаблях аж до трирогої тіяри... Беніто лишився ззаду. Ні, не кар динал Каруччіо, а просто Беніто, той самий Беніто, що так недавно...

Могутні руки воюючої церкви! Усе забрали вони від старого. Забрали без спротиву, піддайно, з натхненням і відданістю. Лише пам'яти про Сперанцу не здолали.

Сперанца? А може жадної Сперанци й не було!... Ах, як давно... Але Беніто, Беніто був тут, близький і загрозливий в очікуванні остаточної перемоги.

І папині уста знов ворухаться і зір ще гостріше втикається в далечину. Лише б пережити старого камерлінґа, лише б-но його пережити!

Папа нерухомо сидить біля вікна і все очікує вістей з далекого Ватиканського крила. Вони не приходять. Секретар заходить спереду й притишено доповідає, що старий камерлінґ ще живе. Живе й папа.

По Ватиканських переходах шепочуться стурбовані голови. Здається, що вагається й закон. А папа чекає й живе.

Короткий вечір півдня раптово переходить в ніч і враз до перших звуків Angelus'а долучається задушний дзвін...

Нарешті! Досить старому і трьох...

І на тихе папине „Помер?“ схиляє голову ввійшовший кардинал та обережно стверджує:

– Так, Ваша Святосте! Кого?

– Беніта, майже нечутно ворухаються папині уста.

– Кого?

– Кардинала Каруччіо призначаємо камерлінгом.

І за кілька хвилин чіткий підпис стоїть під імену ванням...

Здається, що останній акт влади відібрав від папи всю силу. Ще густіше скупчилися в кутках тіні Закону.

– Перенесіть мене на ліжко! Покличте духовника!

Повняться переходи й шелестять сутани. Папа вмирає. І з його іменем ім'я Каруччіо сковзає здовж стін.

Папа лежить на постелі. Хай виконається Закон. Навіщо вже борикатися. Людина вже готова, але папа ще виконає останній обов'язок:

– Хай увійдуть.

Як тіні, входять кардинали й стають німим півко лом. Беніто теж тут. Беніто в середині...

Секретар читає. Неморгаючі очі живого мерця не відриваються від зору нового камерлінґа... І з останніми словами відчитаного мов віддих, мов легкий подув проноситься кімнатою...

Це з тісної кімнати поспішає геть, туди поза зорі, увільнена Воля й простує до ложа закон.

Папа відходить. Духовник скандує відходну. Мовчки стоять кардинали. Закам'янілий Каруччіо не зводить зору зі скленіючих очей і скривлених останньою усмішкою уст.

– Сперанца! О, старче!

– Камерлінґа, камерлінґа, – шепотить оточення.

– Ах, так. Камерлінґа. Цеж він, Каруччіо, тепер камерлінґом... І негнучка рука підносить тричі молоточок, тричі окликають покійника непослушні уста...

Папа помер...